

За завісою цензури

Гулик Інна Вікторівна,
завідувач сектору бібліотеки

У статті розповідається про цікаву знахідку у фонді наукової бібліотеки, яка пройшла через завісу цензури та осіб причетних до цієї процедури, що мали відношення до охорони здоров'я України та Вінниччини зокрема.

Отримавши замовлення на видання з книгосховища, не передбачала нічого надзвичайного. Ну що б здавалося складного: зайти до книгосховища, знайти необхідну книгу, принести її та видати користувачу. Та, знайшовши потрібну книгу, випадково погляд зупинився на двох примірниках товстої монографії «ТРУДЫ ПЕРВОГО УКРАИНСКОГО С'ЄЗДА НЕВРОПАТОЛОГОВ И ПСИХИАТРОВ». Здавалося б нічого дивного: наукова бібліотека одного з найкращих медичних університетів України має велику кількість наукових праць. Але ж рік видання - 1935!

Розгорнувши одну із них та переглянувши зміст, затаїла подих.... Я тримала видання, яке колись пройшло цензуру. Відомо, коли в маховик сталінських репресій потрапляв політичний діяч, науковець чи письменник, їхні твори, промови, наукові праці зникали з полиць бібліотек. І ось я, вперше у своєму житті, тримала в руках підтвердження тих подій. Одне з прізвищ було акуратно вирізано зі змісту книги. Така ж доля спіткала і сам виступ. Рука потягнулась до іншого примірника, і... я видихнула з полегшенням, всі сторінки були на місці. Чиє ж ім'я хотіли стерти, чиї слова могли зашкодити режиму?

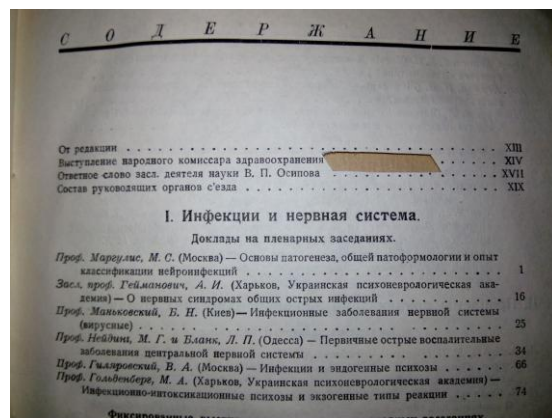
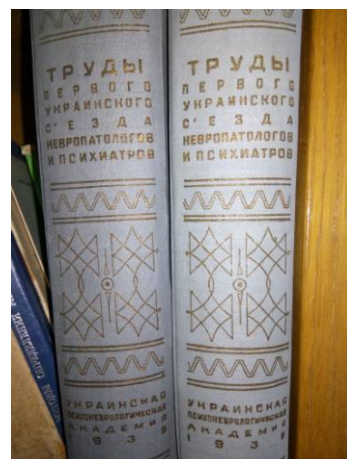
Це було прізвище Канторовича С. І. В той період він був народним комісаром охорони здоров'я УРСР. Виступ, з погляду сьогодення, не ніс в собі нічого крамольного. Звичайне привітання учасників з'їзду, озвучення основних проблем та завдань охорони здоров'я і перспективи росту психоневрологічної науки.

Історична довідка:

Канторович Соломон Ілліч (1892, Катеринослав (Дніпро) – 1937, Київ) – організатор охорони здоров'я. У 1917 р. закінчив медичний факультет Ростовського університету. У 1919–20рр. очолював санітарну службу 12-ї армії Київського військового округу. З 1920 р. завідував Харківським губернським відділом охорони здоров'я. У 1926–1929 рр. – заст. наркома охорони здоров'я УРСР, потім заст. голови Харківського окружного виконкому. З 1929 року – нарком охорони здоров'я УРСР. У 1937 році – заст. наркома охорони здоров'я СРСР. Завдяки діяльності Канторовича на Україні були організовані перші медсанчастини на промислових підприємствах, санітарно-епідеміологічні станції, колгоспні пологові будинки, знизилася інфекційна захворюваність, посилилася пропаганда санітарної культури серед сільського населення і т. д. У 1937 р. заарештований органами НКВС у Москві по сфабрикованій справі керівних працівників Наркомздоров'я СРСР. За місяць після арешту помер у ході слідства в Київській тюрмі.

Ознайомившись з біографією С. І. Канторовича стало зрозуміло, з якої причини були видалені сторінки.

З'ясувалося також, чому тільки один з примірників проходив цензуру. Згідно запису в інвентарній книзі, він потрапив до фонду бібліотеки в липні 1952 року. А примірник, який не

пройшов цензуру – у березні 1964 року, вже після смерті «вождя всіх народів». Джерело надходження, на жаль, виявити не вдалося.

Цей збірник, як приклад тогочасної праці укладачів та редакторів, викликає повагу. Він нараховує майже 1000 сторінок. До всіх доповідей додані анотації англійською та французькою мовами, деякі проілюстровані. Найцікавіше було переглядати стенографії дебатів. Аргументи, заперечення, спірні питання, апеляції до найвідоміших науковців – все детально записано. Виникло відчуття присутності серед всієї високоповажної когорти науковців. В переліку осіб редакційної колегії на титулі видання надруковані прізвища відомих вчених: П. Я. Гальперіна, Т. І. Юдіна та інших. Прізвище академіка О. І. Юценка, ім'я якого носить Вінницька обласна психоневрологічна лікарня, теж було серед них.

У звіті мандатної комісії названо 13 учасників з'їзду від Вінницької делегації. Прізвища двох з них вдалося відшукати на сторінках книги. В дебатах з питань психоневрології та психогігієни брав участь М. Д. Танцюра, а Г. Г. Бойно-Родзевич входив до президії з'їзду.

Історична довідка:

Мойсей Дорофійович Танцюра, (1895 с. Ковалиха, Черкаська обл. – 197...?, Київ) – лікар-психіатр. Закінчив фельдшерське училище і у 1921 році вступив до Київського медичного інституту, який закінчив у 1927 р. В 30-х роках М. Д. Танцюра працював у м. Вінниці директором психоневрологічної лікарні. Пізніше був призначений головним лікарем київської психіатричної лікарні імені Павлова. Під час німецько-фашистської окупації Києва, після розстрілу хворих у жовтні 1941 р. персонал лікарні, за ініціативою М. Танцюри, став готувати хворих до масового розпуску. До кінця грудня 1941 р. виписали близько 500 осіб. Асоціацією Психіатрів України була заснована Премія ім. М. Танцюри для того, щоб кожен рік відзначати лікарів-психіатрів, які гідно працюють в умовах правової незахищеності психіатричних пацієнтів та лікарів-психіатрів.

Георгій Георгійович Бойно-Родзевич (1867, Полтава – 1937, Вінниця). У 1886 р., після закінчення Полтавської гімназії вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету Петербурзького університету. По закінченні університету Бойно-Родзевич вступив до Військово-медичної академії, яку закінчив на “відмінно” 1895 року. Згодом служив полковим лікарем, працював у різних психіатричних лікарнях. 1908 –1928 рр. – директор Вінницької психіатричної лікарні. З 1928 р. завідував медичною частиною лікарні, а потім став її науковим консультантом. З 1931р. по 1937 р. Г. Г. Бойно-Родзевич завідував кафедрою психоневрології Вінницького філіалу Київського медичного інституту.

Ось так, звичайна цікавість і трішки завзятості дозволили заново перегорнути пожовтілі сторінки історії медицини, знову зануритися у вир подій минулого та згадати забуті імена тих, хто стояв у витоків становлення психоневрологічної справи в Україні.

Гулик Інна Вікторівна,
завідуюча сектору наукової бібліотеки
Вінницького національного університету імені М. І. Пирогова